

час не знаємо, чому навчати.» Четвертий розділ книжки присвячено аналізу стану справ богословської просвіти як важливого напрямку діяльності Руської православної церкви в Росії та в Україні. Із наведених прикладів ясно, що події, які набувають чинності у різних регіонах і стосуються становлення, обґрунтування та впровадження в них освітнього богословського процесу, розглядаються Саттоном як однорідні. Він застерігає від замикання процесу на самому собі, тільки в рамках Православної церкви, і в той же час, надаючи належне духовному досвіду, якого набула російська філософсько-богословська школа на початку ХХ сторіччя, вказує на те, що постаті, Соловйова, Бердяєва, Лоського ризикували стати у центрі *нового* православ'я. У зв'язку з цим цікаво було б дізнатися, чому автор не нагадає нам про те, що процес, який ми тепер спостерігаємо, є вже *другою* спробою поєднати зусилля церкви та сучасної філософсько-богословської думки у справі християнської освіти молоді. Плідний досвід о. С. Булгакова, м. Марії (Кузьміної-Караваєвої), Зеньковського саме тепер міг би стати нам до нагоди.

Розділ, який стосується безпосередньо України, репрезентує читачам високий рівень досягнень у справі розповсюдження Слова Божого двома неправославними общинами: общиною Української католицької церкви та общиною християн-баптистів. Автор відмічає високий рівень викладення предмета у цих общинах. Заключає свою книжку автор словами про те, що впровадження релігійної та богословської освіти «вказало на незліченну кількість завдань, що потребують проникливості, неухильності у досягненні мети». Разом з тим автор вказує на незворотність того, що відбувається. З'явившись в рамках дослідницького проекту, відділу теології та релігійної освіти Лідського університету (Велика Британія), праця Паттона підсумовує досягнення й недоліки першого, найважливішого, етапу процесу, що набуває сили самоусвідомлення.

Марина Доля

K. Raiser. To be the Church. Challenges and Hopes for a New Millenium. – WCC Publications, Geneva, 1997. – 104 p.

Де межа між окремим і загальним? У чому полягає різниця, (якщо вона є) між абсолютною відокремленістю і трансцендентним, тобто існуючим поза межами усілякої відокремленості – відокремленим від відокремленості, – Абсолютом?

Ці запитання так чи інакше спадають на думку, коли читаєш книжку Конрада Рейзера «Бути Церквою», в якій проблема сучасного буття Християнської церкви розглядається у співвідношенні поняття церкви як окремої, існуючої у певних (або ні?) межах сучасної соціально-політичної реальності, суспільної інституції з поняттям Церкви як духовного буття – коли всі кордони розчиняються у всеосяжно трансцендентному просторі.

К. Рейзер є генеральним секретарем Всесвітньої ради церков, яка являється координаційним центром «єкуменічного руху», що

зародився у 1910 р. на Всесвітній місіонерській конференції в Единбурзі. Всесвітня рада церков (далі – ВРЦ) була заснована в Амстердамі у 1948 р.

У своїй програмній книзі «Бути Церквою» К. Рейзер визнає, що екуменічний рух, який, за словами одного з засновників руху Вільяма Темпла, починався як «світове товариство християн», зараз, після півстоліття свого існування, нараховує вдвічі менше членів, ніж Римсько-католицька церква, яка не є членом ВРЦ. Причини цього автор аналізує в контексті релігійної, політичної та соціальної ситуації, що склалась у світі наприкінці ХХ століття.

Книжка починається з роздумів автора стосовно пошуку оновленого екуменічного бачення. Перший її розділ («Голоси Церков») висвітлює погляди представників різних Церков, що входять до ВРЦ, на сучасний стан екуменічного руху. Питання, яке на думку Рейзера, зараз знову стало принципово важливим для членів ВРЦ, стосується того, що саме означає поняття «екуменізм». Це питання, в свою чергу, розкладається на низку питань, серед яких найактуальнішими він вважає наступні: 1) Чи є метою екуменізму лише пошук засобів спілкування між християнськими церквами або він має бути відкритим також для відносин з іншими релігійними общинами? 2) Чи треба, щоб екуменічний рух вийшов поза церковні межі і встановив союзи з іншими соціальними об'єднаннями у громадянському суспільстві? 3) Яким має бути правильне співвідношення між відданістю церковній єдності і відданістю соціальної справедливості?

Теоретичному аналізу проблем, що викликають ці питання, присвячений другий розділ книжки Рейзера, який має назву «Напередодні третього тисячоліття». У ньому автор протиставляє сучасній формі універсальної єдності – так званій «глобалізації» – християнські концепції католичності та примирення, розглядаючи їх у контексті сучасних дискусій про «громадянське суспільство» («civil society»). В своєму аналізі цих проблем автор звертається до Біблії. Вивчення, переклад та розповсюдження Писання він вважає за один з найбільших дійових проявів відданості екуменічному руху. Відповідно, у 3-у («Біблійна орієнтація на майбутнє»), 4-у («Заклик до обернення»), 5-у («Радість та сподівання») розділах книжки питання, які стосуються сучасного екуменізму, розглядаються із застосуванням біблійної образної мови, що дозволяє автору вивести дискусію поза межі заформалізованої сучасними мовними штампами лексики, яка вже сама по собі постає як жорстке обмеження духовного буття людини.

Нарешті, в шостому, останньому, розділі книжки, що називається «Бачення, рух та установа», К. Рейзер досліджує співвідношення сучасної церковної проблематики із практичними заходами, спрямованими на переоснащення екуменічного руху, які б надали йому спроможності адекватно відгукнутися на виклик нового тисячоліття і знайти таку форму єдності, яка б трансцендентально поєднувала в собі всі окремі форми церковного буття.